

„A célom az volt, hogy megszólítsam az egész politikai elitet”

(Népszava|2009. február 27.)

Dobjuk félre a meglévő fogalmakat és határokat, mert nem működnek - mondja Kállai Ernő. A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa szerint mindenekelőtt tisztázni kell, mikor releváns az, hogy romákról, szlovákokról, magyarokról, vagy bárkiről beszélünk. Az ombudsmannak esze ágában sincs etnikai háborút jósolni. Mint mondja, nem függ össze a származással, ha valaki bűncselekményt követ el. Úgy véli, ez sokkal inkább társadalmi és szociális probléma.

- Néhány napja etnikai béketervet hirdetett a parlamentben. Mit értsünk ez alatt és egyáltalán miért hangsúlyos az etnikai jelző?

- A célom az volt, hogy megszólítsam az egész politikai elitet, hátha elhiszik, hogy a pénzügyi mellett nagyon súlyos társadalmi válság is van. Kialakulásáért sokan felelősek, beleértve a roma és a nem roma politikai elitet is. Hogy miért kell béketerv? Mert hidegháborúhoz hasonló állapot alakult ki, mindenki gyanakszik mindenkire, mindenki utál mindenkit és senki sem tudja, mi miért történik. Lehet, hogy az utóbbi hónapokban történt gyilkosságok nem is etnikai színezetűek, és csak attól váltak azzá, hogy nem tudjuk, miért pont a cigányokat bántották, és miért pont így. A motívumok pedig csak akkor derülnek ki, ha az elkövetőket sikerül elfogni. Ezért szólt a felszólalásom első része a rendőrségnek, hiszen már eltelt néhány hónap, mióta elindultak a támadások, és attól van a bizonytalanság, hogy nem tudunk semmit. És hogy miért etnikai a terv? Azok, amik például Veszprémben, vagy Miskolcon történetek, nagyon erős etnikai feszültséget jeleznek a társadalomban. Csak feltételezni tudom, hogy a gazdasági válság azokat a folyamatokat erősítette fel, amikor bűnbakokat kell keresni, hogy az emberek lelke megnyugodjon. Ez teszi igazából etnikáivá a feszültséget, mert javarészt a cigányokon próbálják levérni az egészet.

- Eddig inkább a szociális megközelítés volt a jellemző, nem az etnikai. Cigány az volt, akire rámondták; sokszor bőrszíntől függetlenül a szegények, a munkanélküliek, a falu végén lakók romának minősültek. Ma is hiányzik az egyértelmű, nyílt beszéd. Hol húzódnak a politikai korrektség határai?

- Erre hívtam fel a figyelmet. Azt kértem: dobjuk félre a meglévő fogalmakat és határokat, mert nem működnek, és kezdjük előlről tisztázni azokat a kérdéseket, amelyek naponta szóba kerülnek. Induljunk ki onnan, hogy mikor releváns az, hogy romákról, szlovákokról, magyarokról, vagy bárkiről beszélünk. Alkalmazható-e egy pályázati rendszernél, egy bűncselekmény elkövetésénél, vagy egy szociális válsághelyzet megoldásakor. Fogalmazzunk meg új határokat, új kifejezéseket, ne kerüljük ki a kényes fogalmakat, mint a "cigánybűnözés". Hiszen elképesztő fogalomzavar van; Bencsik András szerint például ez a kifejezés a kollektív felelősséget jelenti. Tehát tegyük fel újra ezeket a kérdéseket. Mindez persze a politikusok feladata, ha megértik felelősségüket, én a magam a szerény eszközeivel megpróbálom

hozzátenni, amit tudok. Hivatalommal átnézzünk a nemzetközi szakirodalmat, hogy más országban hogyan közelítik ezt a kérdést. Azt tervezem, hogy rövid időn belül előállunk egy javaslattal.

- *Mennyit ér az ön szava, ha előáll egy ilyen javaslattal?*

- Nem tudom. Én csak egy hivatalnok vagyok, a döntés viszont a politikusok kezében van. Még ha nem is a politika dolgozza ki az új kereteket és formákat, nekik kell elfogadni és legitimálni, az ő felelősségük, hogy megszületik-e egy döntés. Sokan kérik rajtam számon, hogy mit teszek ezen a területen. Igyekszem a rendelkezéseimre álló eszközöket alkalmazni; nem tudok, és nem is akarok koncertet vagy tömegdemonstrációt szervezni, viszont fel tudok szólalni a parlamentben. Van egy maroknyi szakmai stábom, velük gondolkodom.

- *Külföldön is látják és jelzik, hogy erősödik a rasszizmus.*

- Én nem is rasszizmusról beszélnék. Rasszizmust akkor említhetnénk, ha a fogalmakat már újra tisztáztuk volna. A felszólalásomban szándékosan kerültem még a kifejezést is. Egyszerűen zavar van, erkölcsi gátak omlottak le és nem tudjuk, hogy miről beszélünk igazából. Vagy aki tudja, az nagyon is jól tudja, hogy miről beszél, és hogy mit akar ezzel elérni.

- *A nemzetközi figyelem nem lehet egyfajta fegyelmező erő, mint amilyen a gazdaságban az IMF-hitel?*

- Felszólalásomban is elmondtam, ha az IMF hitelnek az etnikai béke lenne az egyik feltétele Magyarországon, akkor itt már régen mindenki ezzel foglalkozna.

- *Egy éve, a monoki segélyügy után még csak bűnbak-keresésről beszéltünk. Nagyon rövid idő alatt lett sokkal súlyosabb a helyzet. Mennyi idő maradt a megoldásra, amikor "ég a ház"?*

- Tatárszentgyörgy után még azok is elnémultak, akik eddig nagy elánnal vetették bele magukat a probléma megoldásába. Ennél is van lejjebb persze, lehet tömeggyilkosságokat elkövetni, de nem kéne. Sokan félreértettek; én nem a cigányok érdekében szólaltam fel a parlamentben, hanem a magyar társadalom érdekében. Biztos, hogy tönkre akarjuk tenni saját magunkat? Mert én ettől félek igazából, és eszem ágában sincs etnikai háborút jósolni. Komolyan azt gondolom, hogy ez a történet alapvetően nem a cigányokról szól. Nemrég egy somogyi fórumon kérdezték tőlem, hogyan lehetne előrelépni. Nagyon őszintén azt válaszoltam, ha lenne egy ütőképes roma elit, semmi mást nem csinálnék a helyükben, mint hogy elmennék minden egyes roma családhoz, és elmondanám nekik: ide figyeljete emberek, a ti életek valószínűleg meglehetősen nehéz lesz a jövőben is. A közösségeknek egyetlen esélye van a túlélésre, az, ha a gyerekeket mindenáron ott tartjátok az iskolában addig, amíg csak lehet. Akkor is, ha megalázzák, akkor is, ha szegregálják őket. Különbön soha semmi nem lesz belőletek, mert az, aki nem tud legalább egy jó piacképes szakmát szerezni, vagy esetleg egy érettségit is hozzá, esélye nincs arra, hogy beilleszkedjen a társadalomba.

- *Vagyis a felnőttek élete már nem változik, remény csak a gyerekek számára van?*

- A felnőttek már közmunkákkal fogják eltölteni az életüket, ha csak nem történik valami csoda a politikai elitben és nem találunk ki egy zseniális programot. De ez nyilván illúzió. Ha a következő generációk is ugyanúgy élnek, mint a mostani, akkor soha nem lesz vége, sőt, ennél rosszabb lesz, egyre nagyobb utálattal kell szembesülniük, egyre nagyobb a mértékű lesz a bűnözés. Ez olyan természetes társadalmi folyamat, hogy nem is értem, min csodálkozunk.

- *Nem a politikának lenne a feladata bent tartani a gyerekeket az iskolában?*

- Először igazából be kéne vinni őket. És ha ehhez még hozzá tudnak tenni egy jó szintű oktatást is, akkor aztán az már egy csoda lenne. Az oktatási tárcának az elmúlt nem tudom hány évben az első komoly ötlete, amit én már egy éve mondogattam a kollégáimnak, hogy önkéntes alapon állami kezelésbe venné az önkormányzati iskolákat. Az önkormányzatok a legtöbb helyen - tisztelet a kivételnek - nem tudják és nem is akarják ellátni a közoktatási feladatokat, mert tehernek érzik. A dél-dunántúli régióban panasztartottam nekem, hogy különböző iskolafejlesztési programok vannak. Az egyik megyében csúcsintézményeket akarnak létrehozni, hiper-szuper iskolát, és közben elsorvadnak a helyiek. A jó iskolákba viszont a távolság miatt nem jutnak el azok, akik mélyszegénységben élnek. Én azt nem értem, hogy nem értik, hogy így nem működik a társadalom.

- *Nagy felhördülés volt, amikor a miskolci rendőrkapitány azt mondta, hogy ő tudja, egyfajta bűncselekményt a romák követnek el. Számon lehet-e tartani egy bűnelkövető származását? Illetve számon lehet-e tartani, ha az áldozatok romák. A két probléma nyilván nem azonos, ha éppen kisebbségi mivolta miatt ér valakit támadás.*

- Ez is abba körbe tartozik, amit újra kell gondolni. A bűncselekmények esetleges etnikai motívumait nem nagyon mutatták ki az elmúlt években, és a mostani esetekben sem bizonyosodott be igazából, hogy direkt romákat bántalmaztak. Azért beszélünk most cigány áldozatokról, mert ők kiálltak és azt mondták, hogy ők cigányok, és ezért bántották őket. Pedig lehet, hogy ennek abszolút semmi relevanciája nincs. Lehet, hogy ez egy olyan bűncselekmény, ahol semmi összefüggés nincs az áldozatok származásával.

- *Általában is kérdezzük, nyilvántarthatja a rendőrség, vagy bármelyik hatóság, hogy az áldozat roma? Van ennek jelentősége?*

- Nem találkoztam még ilyen nyilvántartással, és azzal sem, hogy kellene egy ilyen. Ezen is el kell gondolkodni, hogy kell-e vagy sem. De nyilván azt fogják mondani, hogy aszimmetrikus lesz az egész, hiszen ha az áldozat származása nyilván van tartva, akkor az elkövető származását is nyilván kellene tartani. Vannak nemzetközi példák, ahol így van és például rasszjegyek alapján adnak ki körözéseket. Azért mondom, hogy ez sem ördögtől elrugaszkodott ötlet, csak akkor be kell illeszteni egy rendszerbe. Ennek ellenére én változatlanul hiszek abban, hogy nem attól követ el valaki bűncselekményt, mert mondjuk szlovák, német vagy magyar, hanem a társadalmi, szociális probléma okán.

- Egyes hírek szerint a tatárszentgyörgyi és a veszprémi gyilkosságok kapcsán gondot okozott a rendőrségnek egyik ügyben az áldozatok, másik ügyben a tettesek származására utalni. Esetleg ezért is késlekedtek, vagyis a hatóságok is gondban vannak.

- Így van, és ezt meg kell oldani. Nemrég beszélgettem egy amerikai polgárjogi aktivistával. Elmeséltem neki, hogy nálunk gyakorlatilag mindenki annak vallja magát, aminek akarja - lehet, hogy hétfőn cigány, szerdán sváb, pénteken meg szlovák. Azt mondta, hogy ez nevetséges! És igaza van, ez tényleg az. Nem késlekedhet a rendőrség mondjuk egy körözés kiadásánál, és az is lehetetlen helyzet, hogy egyetemi karok bukhatnak le, mert igénylik a cigány felsőoktatásra járók ösztöndíját.

- Van egy lista, amin nyilvántartják a származást, nevezetesen a kisebbségi választások önkéntes választói névjegyzéke, amit a választás után megsemmisítenek. Ilyen alapon nem lehetne nyilvántartani a származást?

- Más országban bevált gyakorlat, hogy aki valamilyen támogatást vesz igénybe, annak bizony névjegyzékbe kell vetetni magát úgy, mint nálunk a választások idején. Csak az a különbség itt, hogy ez Magyarországon kontrollálatlan.

- Az unióban van jó példa?

- Igazából ilyen típusú romakérdés sincs. Az uniót leginkább a bevándorlók ügye érdekli, amelynek kezelésére több különböző modell van, de szinte mind, egytől egyig inog. A Benelux-államokban meglévő különböző multikulturális modellek esetében egyesek azt mondják, hogy ez nagyon jó, és jól működik, mások szerint nem integrálja a bevándorlókat a társadalomba, még a második, harmadik generációban sem.

- De ott csak második, harmadik generációról van szó, nálunk meg a sokadikról.

- Igen, évszázadok óta húzódozó ügy, hogy integráljunk vagy asszimiláljunk. Amikor a magyar társadalom asszimilált, hiányzott az integrációs, befogadási akarat hozzá. Tehát addig és úgy alakuljanak a kisebbségek, ameddig mi szeretnénk, és legyenek olyanok, amilyenek mi szeretnénk, de a teljes beolvadás, azért az mégsem kéne, mégsem lenne annyira jó. De azért alakuljanak olyanná, amilyet mi akarunk. És ezt azokkal az eszközökkel, ahogy mi szeretnénk. Az 1961-es MSZMP-határozat úgy fogalmazott, hogy a magyarországi cigány népesség bizonyos néprajzi sajátosságai ellenére nem alkot önálló népcsoportot. Vagyis ha megszűnik a szociális probléma, akkor gyakorlatilag megszűnik a népcsoport is - remélték akkor.

- Több eset is azt mutatja, hogy a hatóságok is diszkriminálnak, sőt sok esetben rasszista

módon viselkednek. A rendőrség máshogy kezeli a cigányt és máshogy a nem cigányt, a mentő később megy ki, ha a falu utolsó házához hívják.

- A hatóság állapota csak leképezése a társadalom állapotának.

- Jó válasznak tartja a problémákra, hogy megemelik a rendőrség létszámát és több pénzt adnak a működtetéshez?

- Nyilván ez is fontos szegmens. Évek óta mondom, hogy a vidéken élő emberek biztonsága megrendült. Az állam mintha kivonult volna egyes területekről. A leszakadó térségekben mindenki munkanélküli tíz éve, se rendőr, se posta, most már iskola se. Ha nemcsak a túlórákat fizetnék ki ebből a pénzből, hanem alapvetően megreformálnák a rendőrképzést is, az nagyon jó lenne. Én nem vagyok döntési pozícióban, egészen más szituáció lenne, ha nekem kellene döntéseket hozni ez ügyben. A felelősség a politikusoké. Vagy még lejjebb viszik az országot, vagy kilábalunk a bajból. Vissza lehet keresni a reformkorból azokat a parlamenti felszólalásokat, amikor a zsidó asszimilációról volt szó. Azt, hogy hogyan ismerték fel az akkori politikusok, hogy befogadásukkal egy ország fog nyerni. Vannak tehát minták Magyarországon, csak fel kell ismerni őket. Nagyon remélem, hogy legalább megértették azt, amit mondtam.

- Végig arról beszéltünk, hogy valamit tenni kell. De valakinek vállalni kellene az irányító szerepét, aki megmondja, hogy mikor van a rajt, és milyen tempóban haladjanak.

- Az lenne a legjobb, ha a romák indítanák el alulról. Csak nem vagyok benne biztos, hogy képesek már rá.

- Akkor?

- Az öt parlamenti párt is kezdeményezhetne. Közösen fölállnak szép sorban egy sajtótájékoztatón, és azt mondanák: "mi úgy gondoljuk, hogy ez egy borzasztó komoly dolog, ezért hívunk minden olyan embert, aki úgy érzi, hogy Magyarországon békében, együtt kellene élni. Csináljunk valamit!" Ezt mondta Herényi Károly is a parlamentben, amikor a képviselők jobbról-balról ütötték-vágták egymást: "Úgy látszik, semmit nem értettek meg abból, amit az országgyűlési biztos mondott, és inkább hívjanak össze ötpárti konzultációt, minthogy egymásra mutogatnak." Lehetne nemzeti csúcsot is tartani ebben az ügyben, persze jó lenne, ha nemcsak arról szólna, hogy összeülnek, megesszik a szendvicseket, aztán hazamennek. De azért vannak itt közjogi méltóságok, parlamenti pártok elnökei, meghatározó személyiségek, tehát van egy-két olyan ember, akinek lehetne szerepe ebben.

- És ön nem lehetne az az ember?

- Én egy egyszerű hivatalnok vagyok. Hol vagyok én egy miniszterelnökhöz vagy egy köztársasági elnökhöz képest?

- *Keddi felszólalása kísérlet volt?*

- Igen. Teszem, amit tudok, amit a lelkiismeretem és a tudásom diktál. Ha visszanezük az elmúlt másfél évet, sok mindennel próbálkoztam, nyílt levéllel, közös állásfoglalással. Most úgy tűnik, bár nincsenek illúzióim, de a felszólalásom tartalma mintha egy-két napig megmozgatta volna a közvéleményt. Olyan erős volt a fellépésem például a segélyezés ügyében, hogy sokak szerint rengeteg lobbist magamra haragítottam. De én erre kaptam megbízást. Semmi mást nem akarok, csak tisztességesen végigcsinálni azt, amire felesküdtem.